

Byahornet

ÅRGÅNG 53 1994

2

Thure W. Nilsson

SKOMAGARE OCH SPELEMAN

Någon gång vid mitten av femtiotalet hade jag kontakt med Thure W. Nilsson i Svedala. Jag kom snart underfund med att denne filosofiske skomakare var en god berättare och att vi hade många gemensamma intressen ifråga om skånsk bygdekultur. I ett par radioprogram berättade han om sin barndom och ungdom i Genarpstrakten och om sina uppteckningar av de äldres berättelser om övernaturliga ting. Här återges något av det han berättade och som delvis publicerades i hans bok *Pilepivepågen* som utkom 1957. Thure W. Nilsson gick ur tiden vid mitten av 60-talet.

LKJ

Jag blev född strax efter den stora jula-stormen 1902 som di gamle snacka så mycke om - när möllorna satte igång och brann opp och halmtak flög all världens väg. Där hemma i Lyngby blåste det så pass så morfars våga inte ha koen i lagårn utan tog in henne i köket.

Jag var väl inte precis välkommen till världen för min mor blev ensam med mej, och jag fostrades opp i morföräldrahemmet där min mormor var lam och låg ständigt till sängs. Morfar och mor gick på arbete hos bönderna, och jag blev lämnad ensam med mormor. Det var då, när jag hörde henne berätta, som jag fick en inblick i hur livet levdes förr i världen. Mormor trodde fullt och fast på övernaturliga ting, och hon blev riktigt arg när det var någon som våga betvivla vad hon sa. Vi hade bl. a. inne på Lyngby slätter en stac-kals människa, en liden dvärg, en sån som man får se på cirkus ibland. Mormor sa alltid att det var en "fårrbutting", alltså en bortbyting som föräldrarna hade fått av

trollen istället för sin egen påg. De bodde också i närheten av en backe där folk sa att trollen hade sitt tillhåll.

Mormor berätta också om andra mystiska händelser.

En gång blev hon förvillad när hon skulle gå till mjölkningen tidigt på morgonen. Hon kom vilse och gick i två timmar runt i skogen. Hela tiden såg hon ett ljus framför sig. Det var lyktgubbar. Hon var helt genomvåt av svett och totalt uttröttad när det äntligen blev morgon så att de onda makterna försvann.

Jag hade det bra i hemmet där jag växte upp, och omgivningen var spännande på många sätt för en liden påg. Det var ett stort äventyr när jag fick följa med morfar en solig söndagsmorgon på våren ner till pilevallen för att lära mig hur man gör en pilepiva. Jag ser ännu morfar framför mej när han skar en piva ur en pilekvist. Sen fick jag prova på att blåsa i den. Var den riktigt fin gjordes den sådan att man kunde skjuta på barkhöljet och ändra tonhöj-

den ungefär på samma sätt som man blåser i en dragbasun.

Hade man tur kunde man också få se storken för det fanns gott om stork i Lyngbytrakten. Vi såg med stora ögon på di store granne fulana. Vi hade ju ett alldeles särskilt intresse för dem, för mormor, som var en rejäl kvinga med gamla tiders hederliga moralbegrepp, hade talat om för oss att vi hade kommit till världen på det viset att storken kommit flygande med oss och lagt oss i en krog i stuan.

Så växte jag till och lämnade hemmet för att lära till skomakare. Det har jag aldrig ångrat för det har gett mig möjlighet att samtidigt ägna mig åt musiken. Jag var inte gammal när jag började spela fiol eller dragspel på logdanser under vintermånaderna och på de s k jordbanorna på sommarens. Jag minns särskilt en nöjesplats i Toppelagårds skog. Dit gick vi ungdomar från gården i samlad tropp upp till dansbanan. Jag hade dragspelet på ryggen och en flicka under var arm. Spelemannen var man nämligen mycket mån om. Lönen blev i form av spelmanspengar, cirka 15-20 kronor per kväll kunde det bli.

Ordningsspolis fanns naturligtvis inte. Det gick bra ändå, för i regel tog ett par av de kraftigaste och största drängarna självmant på sej uppgiften att hålla ordning. Det är klart att det någon gång kunde bli bråk, fattas bara annat när det fanns så många granna töser att uppvakta och tävla om. Då gick man avsides och gjorde upp. Ibland togs det väl lite hårda tag, men den som fick pryl fick kanske flickan. Han va ju den som var i störst behov av hjälp och tröst, och så gick livet vidare och det blev

måndagsmorgon och en ny arbetsvecka.

Det blev efterhand allt fler fasta nöjesplatser på landsbygden, och tivoliägarna var rätt finurliga när det gällde att hitta på publikdragande attraktioner. Jag minns en festlighet i Genarp där man hade en tablå med lätt klädda flickor som medverkade. I en hade man lagt en brädplåt så att den var osynlig i vassen, och på den satt eller halvlåg flickorna medan några av dem dansade någon slags älvdans till tonerna från näckens fiol. Näcken var spelman Lindberg som gned sin fiol osynlig för publiken.

På söndagseftermiddagen var det familjefest och då kryllade det av småbarn i gröngräset medan far och mor drack kaffe ur matsäckskorgarna. Många kom dit i häst och vagn, och då ställde man ekipaget i skuggan och lät hästen beta i gröngräset. I denna blandning av idyll och marknadsstämning hörde man också tonerna från ett positiv. En svartmuskig individ i stor slokhatt drog veven och sjöng en basarvisa. Det hörde nästan till regeln att någon poetisk begåvad person författade en visa dagen till ära. Den trycktes och såldes för en billig peng på festen.

Då, omkring 1910, räckte det inte alltid med en ensam spelman med fiol eller dragspel. Nu skulle det vara blåsorkester. Det var det vid den sista basaren i Genarp 1914. Sen kom världskriget och förlamade delvis nöjeslivet på den skånska landsbygden. När det åter blev normala förhållanden närmade vi oss tjugotalet, och då blev även musik av blåsorkester något omodernt och förlegat. Då dansade man till andra melodier och rytmer...

Här slutar Thures berättelse om sina upplevelser under 1900-talets två första decennier. Det är i första hand den tiden som han dokumenterat i dikter, visor och prosaberättelser. Episoden med pilepivan har

gett underlaget till hans kanske mest kända visa som heter Pilepivepågen liksom Boken från 1957. I den sistnämnda finner vi också den skånevisa som vi här återger.

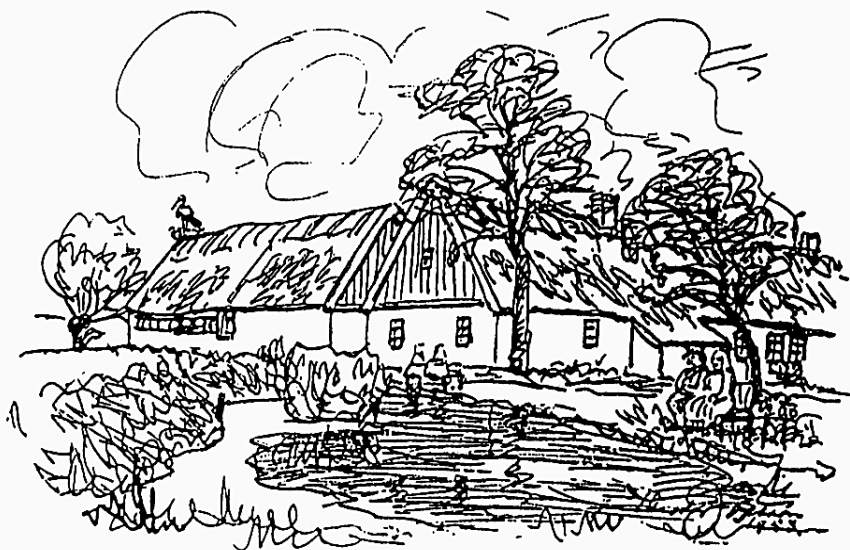

Illustration av Theodor Jönsson 1953

En Skånevisa

*Darr lå en gammal skånegår
de va en kväll å de va vår
i håven itt par gamla sadd
å mingdes de som va'd.*

*En plätt po taged ljuste gul
po ryggaträna lå itt hjul
darr böjde storken för sitt bo
i lyne å me ro.*

*Du Ola, mings du va ja sa,
nårr pågen frågte mi en da?
"Du moer hårr kommor ja ifrå?"
fårrfimrad sa ja då*

*De va en stork min lille påg
som kom å la di i en kråg!
De som vi ente trode säl
gick i en femårsbäl.*

*Nu pågabläran har blod stor
po sagor ente mer han tror.
Fårr gräbban som ska ble hans brud
har storkana dutt ud.*

*"Nu snackar di om honnt de e"
sa far, å lia bra e de.
Nu sättes vi po ongantag
bo storken du å jag.*

*Vår stork han va itt fenomen
mä rögult näbb å långa ben
som sto å knabra po sitt hjul.
De va en grannor ful
i kvällningen han lydes grant
ti poggans kvack i gråaukant.
De hela va en liden flig
åu Skånes romantig.*

Karl Lasson

*Jag stannade ett ögonblick
med höjda ögonbryn
när tonerna jag höra fick
av lärksången i skyn.*

*Det var en grå och mulen dag
vår sjö låg spegelblank,
med rullebören kommer jag
bland gödselångors stank.*

*Men plötsligt ändrar lukten färg,
förruttnelsen dör bort
och luften fylls av sav och märe
av vårens kända sort.*

*Den lukten gör mej nästan yr
som vinden blandar nu:
från åkern doft av liv som gryr,
från gödseln död och dy.*

*Det spritter i min hela kropp,
det väckes slocknad glöd
vid lukt av jord och vår och hopp,
förgängelse och död.*